

El català d'En Quixot

Autor: Àlex Grijelmo

Data de publicació: 08-04-2022

L'Àlex Grijelmo, castellà, s'adona que don Quixot i Sancho comprenen molt bé la llengua catalana quan, en l'obra homònima, s'endinsen per Catalunya. No deu ser perquè tots dos també eren catalanoparlants? Article a El País.

Cervantes assumeix el lèxic germà i retrata el desig d'enteniment de l'època. Els pistolets es deien llavors pedrenyals a Catalunya; i ara Girona es diu Girona

Don Quixot avança cap a Barcelona quan topa amb Roca Guinarda, bandoler català que cavalcava “sobre un poderós cavall” i “amb quatre pistolets als costats”. “Quatre pistolets”, escriu Cervantes; però incorpora un aclariment: “que en aquella terra s'anomenen pedrenyals”.

El manxol de Lepant mostra així un reconeixement davant la diversitat cultural i davant la manera d'anomenar les coses a les terres on envia el seu enginyós gentilhome. El catalanisme «pedrenyal» feia, en efecte, referència a una arma de mà a partir de la pedra que produïa l'espurna per a disparar (la pedrenera, o pedernal).

La trobada del Cavaller de la Trista Figura amb el bandoler bonàs ofereix un ensenyament més. Aquells malfactors, que eren uns quaranta, envolten de sobte Don Quijote i Sancho “dient-los en llengua catalana que estiguessin quiets fins que arribés el seu capità”. I s'infereix que els dos manxecs entenen perfectament les ordres. Línies més endavant, els bandolers tornaran a parlar “en la seva llengua gascona i catalana”, sense que ningú es queixi ni demani traducció. El diàleg de Roca Guinarda tant amb Don Quixot com amb els capitans espanyols, els escuders i els pelegrins que van apareixent per l'escena es produeix, sense fer qüestió de l'assumpte, en una situació de bilingüisme tàcit que convida a imaginar-se a cadascú comunicant-se en el seu idioma.

L'episodi dóna peu a deduir un Cervantes que assumeix el lèxic germà (també escriu lladres, en comptes de ladrones) i

que retrata el desig d'enteniment de l'època per sobre de diferències entre catalans i castellans o bandolers i cavallers.

Els pistolets s'anomenaven llavors pedrenyals a Catalunya; i «Gerona» es diu ara Girona. I «Lérida» es diu Lleida; paraules de la toponímia major catalana.

La distinció entre "toponímia major" i "toponímia menor" es pot discutir tècnicament, però en aquest cas ens val per a l'exposició que perseguim.

La toponímia major és la que es tradueix generalment a altres llengües, d'acord amb la importància del lloc: diem Marsella i no «Marseille», o Ginebra i no «Genève». En canvi, la toponímia menor no ha adquirit aquesta transcendència i per tant queda escrita en el seu propi idioma: Aix-en-Provence o Interlaken, per exemple.

La toponímia major del castellà té, lògicament, la seva versió catalana. «Zaragoza» és (únic nom oficial d'aquesta ciutat) Saragossa; i «Cuenca», Conca, entre altres casos. Alhora, la toponímia major del català dona en castellà «Ibiza» (Eivissa) o «Gerona» (Girona), per exemple.

La dictadura (1939-1975) es va obstinar a traduir al castellà gran part de la toponímia menor de les altres llengües espanyoles, en contra del costum. I així les Vilanoves es van convertir en «Villanuevas», i els Poblenou en «Pueblonuevo».

El franquisme va actuar quant a la toponímia menor en contra de la tradició; i ara el corrent dominant actua pel que fa a la toponímia major... en contra de la tradició. Per això molts escrivim en castellà Lleida i Girona; mentre que es mantenen en català «Ciutat Reial» o «Cadis».

Els qui vulguin oposar-s'hi hauran trobat en aquests paràgrafs immediats alguna raó per fer-ho. No obstant això, el qui signa prefereix prendre com a referència la bona intenció de Cervantes, Guinart i Don Quixot, sense oblidar la senyora Guiomar, que també hi apareixia.

Els catalans, els bascos i els gallecs han viscut tants anys l'opressió oficial sobre el seu idioma, que no ens hauria de costar gens als castellanoparlants disposar la nostra voluntat per compensar mínimament aquells cops, encara que no en tinguéssim cap culpa. Assumir Girona en comptes de «Gerona» pot no trobar base tècnica, però mostra sens dubte un gest de mà estesa, un acte de desgreuge.

Pistoletes o pedrenyals, llebrers o podencs, amic Sancho, són poc més que paraules, sí. Però amb paraules creem l'amistat i la convivència, i de vegades les paraules són en si mateixes fets que parlen.

Álex Grijelmo

El País

11 d'octubre del 2013

Enllaç:

https://elpais.com/elpais/2013/10/11/opinion/1381501445_512000.html